

JAARVERSLAG 2025

STICHTING SPINOZA DEN HAAG

spinoza
DEN HAAG

Bestuur en Commissieleden - onbezoldigd

voorzitter	Peter Jurgens
secretaris	Hanneke Besseling
penningmeester	Adriaan van Seters
Bestuurslid	Renee Middel (vanaf 12 december 2025)
Bestuurslid	Margit van der Steen (vanaf 12 december 2025)
bestuurslid	Yoram Stein
bestuurslid	Marjan Zebregs (t/m 17 december 2025)

Commissie Educatie

Ewald van Vliet

Commissie Activiteiten

Hanneke Besseling
Renee Middel

Raad van Advies en Aanbeveling - onbezoldigd

Hester Bijl	rector magnificus TU Delft
Wiep van Bunge	hoogleraar in de geschiedenis van de filosofie, Erasmus Universiteit
Esther Didden	secretaris Vereniging Het Spinozahuis
Ronald van Raak	hoogleraar Filosofie in Nederland, Erasmus Universiteit
Jaap Smit	voormalig commissaris van de Koning in Zuid-Holland
Ewald van Vliet	voorzitter College van Bestuur ROC Mondriaan

Statuten, 4 september 2020

De stichting heeft ten doel:

- 1) in samenwerking met de gemeente Den Haag de filosoof Spinoza tot icoon maken van Den Haag, ter versterking van haar imago van internationale Stad van Vrede en Recht;
- 2) het gedachtegoed van Spinoza onder een breed en divers publiek verspreiden en daarmee onder meer zijn opvattingen over democratie, vrede, vrijheid en tolerantie te duiden en levend te houden;
- 3) de Vereniging Het Spinozahuis actief ondersteunen bij het ontwikkelen en realiseren van Domus Spinoza als Internationaal Spinoza cultuur- en lees- en studiecentrum;
- 4) het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk is.

Uit: brief burgemeester Jan van Zanen, 17 februari 2025

De Stichting Spinoza Den Haag (SDH) zet zich in om de filosoof Benedictus de Spinoza te verankeren als icoon van Den Haag als internationale Stad van Vrede en Recht. Daarbij werkt de Stichting samen met de gemeente Den Haag, zoals vastgelegd in de unaniem aangenomen motie 'Geef Spinoza een prominente plek in Haags beleid' d.d. 6 februari 2020.

Met een stadsbreed activiteitenprogramma ontvangt de stichting cultuurbezoekers uit binnen- en buitenland. Daartoe werkt zij samen met de Stichting Domus Spinoza met als visie om Spinoza's woon-, werk- en sterfhuis aan de Paviljoensgracht open te stellen als internationaal Studie- en Cultuurcentrum.

De band van Spinoza met Vredesstad Den Haag wordt zichtbaar gemaakt met naamgeving aan openbare objecten, locaties of specifieke gebouwen. Op deze wijze is de historische en actuele waarde van Spinoza's werk voelbaar en tastbaar voor bewoners en bezoekers. Reeds bekend zijn: het SpinozaKwartier rond het Spinozahuis, de Spinoza Foyer in Cultuurcentrum Amare en de Spinoza Boekencollectie in de Centrale Bibliotheek.

Voorwoord voorzitter

Met plezier en voldoening kunnen we terugkijken op het vijfde jaar waarin de Stichting Spinoza Den Haag actief was. Opnieuw hebben we in samenwerking met diverse sociaal-culturele organisaties in Den Haag en omgeving en met de gemeente Den Haag een groot aantal evenementen kunnen organiseren en activiteiten kunnen ontplooiën. Alle geïnspireerd op het leven en het werk van Benedictus de Spinoza. Daarbij kwam de sterke historische en actuele band van Nederlands grootste filosoof met Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht wederom goed naar voren.

Ook voor de vijfde Spinoza Oktobermaand wisten we sprekers van naam en faam aan ons te binden en konden op we op betekenisvolle locaties terecht, in het historische centrum maar ook in wijken daarbuiten. Mede dankzij aansprekende publiciteit konden we naar schatting een kleine drieduizend bezoekers verwelkomen bij een twintigtal lezingen en dialogen, muziek- en theateruitvoeringen, workshops en wandel- en vaartochten.

Steeds stond daarbij het denken en leven van Spinoza centraal. Bijzonder daarbij was dat de filosofische vaartochten naar Voorburg ook deze gemeente opnieuw betrokken was in de herinnering aan Spinoza die ook daar zeven jaar woonde en werkte. Dat was voorafgaand aan de zeven jaren dat hij in Den Haag woonde, waar hij in februari 1677 ook overleed.

Zonder andere activiteiten tekort te doen trokken dit jaar de Internationale Spinoza Rede 2025 en de muzikale theateruitvoering *Spinoza's Ethica in Taal en Tonen* met vooraanstaande acteurs van Het Nationale Theater en musici van Classical NOW! de aandacht. De Spinoza Rede werd uitgesproken door Steven Nadler, hoogleraar aan de Universiteit van Wisconsin-Madison en wereldwijd vermaard om zijn kennis van Spinoza. De titel was *Spinoza and Toleration*.

Veel plezier is beleefd aan het in ontwikkeling zijnde Spinozahuis aan de Paviljoensgracht en aan de binnentuin die eerder op initiatief van de Stichting Spinoza Den Haag werd opgeknapt in samenwerking met vrijwilligers van de Stichting Buitenmuseum. De openstelling van het Spinozahuis gedurende de Spinoza Oktobermaand trok wederom veel bezoekers.

Verheugd waren we ook over de prachtige locaties waar we activiteiten konden organiseren, zoals de Nieuwe Kerk aan het Spui, de Centrale Bibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek. Daarnaast was het weer inspirerend en hartverwarmend om in diverse wijkbibliotheken ruim twintig workshops over de plaats van de mens in de natuur te kunnen organiseren onder de naam *Spinoza Natuurlijk!* Deze waren bedoeld om een brug te slaan naar mensen die wellicht minder snel naar bovengenoemde activiteiten komen.

Samen met het Buitenmuseum en enkele andere organisaties werd ook verdere invulling gegeven aan de ontwikkeling van het SpinozaKwartier.

De Stichting Spinoza Den Haag ziet zichzelf als een netwerkorganisatie. Met een vijftiental sociaal-culturele organisaties en verschillende vertegenwoordigers van de gemeente werd opnieuw intensief samengewerkt. Een bijeenkomst over SPINOZA 2027 trok veel deelnemers. In 2027 herdenken we de 350ste sterfdag van de filosoof. Spinoza wordt een vaste, aansprekende waarde in de positionering en marketing van onze stad.

We danken de diverse sociaal-culturele fondsen en de gemeente Den Haag voor hun financiële ondersteuning en zien vol vertrouwen de toekomst tegemoet.

Peter Jurgens, voorzitter

Den Haag, 5 maart 2026

15 maart | Spinozatuin - NL DOET 2025

Tien vrijwilligers van het Team Spinozatuin werkten aan de jaarlijkse opschoning. Nieuwe planten en een nieuw tuinpad konden aangebracht worden dankzij het Oranje Fonds.

13 september | Open Monumentendag 2025

Vier vrijwilligers van het Team Open Domus ontvingen ruim 400 mensen in het Spinozahuis en de achtertuin. Bijzonder was de doorloop van de Spinozatuin naar de drie aaneengeschakelde 17^e eeuwse stijltuinen van het Buitenmuseum.

In 2024 nam de Stichting Spinoza Den Haag het initiatief om de verwaarloosde achtertuin te herstellen met opschoning, snoeiwerk en nieuwe aanplanting. Sindsdien is de herwonnen tuin te bezichtigen, o.a. tijdens de jaarlijkse Spinozamaand. Vermeldingswaard is de bronzen Spinoza buste, met de inscriptie '1930 Hüttenbach-Berlin, 1632-1677 Spinoza'.

Lezing: De Natuur als wetgever

27 april | Centrale Bibliotheek, Spui 68 Den Haag

God oftewel de Natuur: 'Deus sive Natura' is wel de meest geciteerde uitspraak van de 17^e eeuwse verlichtingsdenker Benedictus de Spinoza. Als levensfilosoof ontwikkelde hij een baanbrekende visie op politiek en ethiek, op God en de mens, gebaseerd op de allesomvattende natuur en haar wetten. Wat kunnen Spinoza's inzichten voor ons betekenen in het complexe leven van hier en nu?

- Fred Neerhoff is publicist, in 2017 verscheen zijn kritische beschouwing 'De Erasmus-mythe'.
- David Bakker is publicist, werkt momenteel aan een onderzoek over de Schotse verlichtingsfilosoof Adam Smith.

Lezing: De Witt en Spinoza, Spinoza en De Witt

21 september | Centrale Bibliotheek, Spui 68

In het roerige 17e eeuwse Den Haag woonden twee mannen die beiden een revolutionaire wending aan de Nederlandse geschiedenis hebben gegeven: filosoof Benedictus de Spinoza en raadpensionaris Johan de Witt. Kenden zij elkaar? Daarover doen vele verhalen de ronde. Spreker Jean-Marc van Tol heeft zijn onderzoek opgetekend in zijn nieuwe essay 'De Witt en Spinoza, Spinoza en De Witt'.

- Jean-Marc van Tol is historisch letterkundige, co-auteur en tekenaar van Fokke & Sukke, auteur en uitgever van boeken rond Johan de Witt.

Spinozamaand 2025

Op zaterdag 4 oktober startte de vijfde en daarmee de eerste lustrumeditie van de jaarlijkse Spinozamaand in de Centrale Bibliotheek. Het activiteitenprogramma heeft tot doel om het actuele gedachtegoed van Spinoza bij zoveel mogelijk publieksgroepen te verspreiden.

Drie levensbeschouwelijke vragen stonden centraal in de programmering:

- Wat kunnen Spinoza's inzichten voor onszelf betekenen, in het complexe leven van hier en nu?
- Hoe kan Spinoza's filosofie bijdragen aan tolerantie en gemeenschapszin in onze samenleving?
- Hoe verwerken wij Spinoza's begrippen vrijheid en ethiek naar persoonlijk en collectief geluk?

Het maandprogramma omvatte:

24 gratis Open Domus middagen, 4 sololezingen, 1 duo-lezing, 2 lezingen met debat, 1 Vrijdenkers theater- en verhalennacht, 1 SpinozaKwartier/Wandeling met Verhalentafel, 8 workshops voor volwassenen, 1 workshop voor kinderen, 8 Spinoza stadswandelingen, 4 Ethica Wandelingen, 4 filosofische vaartochten, 2 dagprogramma's Spinoza & Christiaan Huygens, 2 interactieve rondleidingen in duurzame stadstuin Spinozahof.

Twee highlights

- Muziektheatervoorstelling ter herdenking van '350 Jaar Ethica' in de Nieuwe Kerk.
- Spinoza Rede 2025, met lezing 'Spinoza and Toleration' van filosoof Steven Nadler (USA) in de Nieuwe Kerk.

Programmapartners - stadsbreed:

- Stichting Domus Spinoza Den Haag
- Team Open Domus - Spinozahuis/Domus Spinoza
- Stichting Filosofie in Den Haag
- Humanistisch Verbond Haaglanden
- Vereniging voor Wijsbegeerte te 's Gravenhage
- Koninklijke Bibliotheek
- Centrale Bibliotheek aan het Spui
- Wijkbibliotheeken (8)
- Het Nationale Theater
- Nieuwe Kerk aan het Spui
- Stichting Beleef Taal
- Stichting Buitenmuseum
- Stichting Verborgten Stad
- Stichting De Ooievaart
- Stichting Gilde Den Haag
- Stichting StadsOase Spinozahof
- Wijkorganisatie Het Oude Centrum
- Huygens Museum in Voorburg

Publieksgroepen - totaal aantal bezoekers en deelnemers: 2596

De programmering richtte zich op een breed veld aan kennisniveaus. De uiteenlopende publieksgroepen werden benaderd via een brede mix van communicatiemiddelen. Deze editie was erop gericht om ook mensen met een migratieachtergrond bij het proces te betrekken, evenals mensen die niet zo makkelijk te bereiken zijn voor culturele activiteiten. De workshops brachten mensen in verschillende stadswijken bijeen; om elkaar verhalen te vertellen en om gevoelens, gedachten en gedichten met elkaar te delen.

Financiële partners

De Spinoza Oktobermaand 2025 werd financieel mogelijk gemaakt dankzij de steun van: Gemeente Den Haag, Hendrik Muller Fonds, Gravin van Bylandt Stichting, Cultuurfonds, Van Ommeren de Voogt Stichting, Bibliotheek Den Haag en Dr.C. Louise Thijssen-Schoute Stichting.

Programma
Spinoza Oktobermaand 2025

eerste Lustrumeditie
met
activiteiten en locaties

- **Open Domus:** openstelling Spinozahuis/Domus Spinoza en Spinozatuin - alle middagen van de maand;
- **Spinozakoorts in Spinozastad:**
 Duo-lezing filosoof Ronald van Raak en historicus Siebe Thissen, Centrale Bibliotheek;
- **In het kielzog van Huygens en Spinoza:**
 Bezoek Domus Spinoza, vaartocht met gids, lezing 'Te gast bij Huygens en Spinoza' in Huygens Museum;
- **Spinoza Rede 2025: lezing Spinoza and Toleration:** filosoof Steven Nadler (USA), Nieuwe Kerk;
- **Welkom in het SpinozaKwartier:**
 Onthulling gevelborden en Spinoza Burenmeeting met Verhalentafel rond historische stadgenoot Spinoza;
- **Troost in onthutsende tijden?:**
 Lezing- en debatmiddag met sjamanistisch pionier Sara Hermanides, psychotherapeut Marte Kaan en Han van Ruler, professor Intellectuele Geschiedenis aan de Erasmus Universiteit, Zaal 3;
- **Spinoza's Ethica in Taal en Tonen - Viering 350 JAAR ETHICA**
 Muziektheater met acteurs Anna Drijver en Bert Luppés en musici Antoinette Lohman, Israel Golani en stadsbeiaardier Gijsbert Kok, Nieuwe Kerk;
- **De Politieke Spinoza:** lezing filosoof Maarten van Buuren, Centrale Bibliotheek;
- **Door de lens van Spinoza:** lezing filosoof Tinneke Beeckman (B), Babylon Hotel Den Haag;
- **Solidariteit bij Spinoza, humanisten op zoek naar inspiratie:** lezing en debat, Grand Café Utopie;
- **Nacht van de Vrijdenkers:** locatietheater, muziek en vertellingen als Tijdreis in SpinozaKwartier;
- **Van Spinoza's lens tot Einsteins telescoop:** lezing filosoof Hans Plets (B), Koninklijke Bibliotheek;
- **Spinoza Natuurlijk:** vertel-, teken- en schrijfworkshops voor volwassenen en kinderen, wijkbibliotheken;
- **Ethica Wandeling:** v.a. Spinozatuin met Ethica-muurtekst naar tuin Raad van State met Ethica-axioma's;
- **Open Spinozahof:** interactieve rondleidingen in duurzame stadstuin StadsOase Spinozahof;
- **In de voetsporen van Spinoza:** stadswandelingen van de Stichting Gilde Den Haag;
- **In het kielzog van Spinoza:** filosofische grachtentochten van de Stichting De Ooievaart.

Vooruitblik naar 2026 en verder

Ook in nieuwe jaar zal de Stichting Spinoza Den Haag voortgaan met het realiseren van haar missie om het gedachtegoed van Spinoza onder een breed en divers publiek te verspreiden, aandacht te schenken aan zijn welgekozen zevenjarig verblijf in Den Haag en hem al doende tot icoon van de stad te maken. Daarbij worden drie strategische lijnen gevolgd: het organiseren van evenementen, educatie, Spinoza naamgeving en informatieverstrekking.

De Stichting Spinoza Den Haag ziet zich als een netwerkorganisatie die intensief samenwerkt met de gemeente en een groot aantal instellingen op het gebied van cultuur, publieksfilosofie, erfgoed en sociale verbinding. De stichting beijvert zich om Spinoza's denkwijze over democratie en recht, vrede en vrijheid en respect en tolerantie te duiden en levend te houden. Zij ziet het als haar rol om te initiëren, inspireren, organiseren, coördineren en breed te communiceren.

In het bijzonder zal worden doorgegaan met het actief ondersteunen van de Stichting Domus Spinoza Den Haag bij het ontwikkelen en realiseren van het Spinozahuis aan de Paviljoensgracht als internationaal Spinoza studie- en ontmoetingscentrum.

Aansprekende evenementen zullen onder andere zijn een theateruitvoering in de Nieuwe Kerk, een symposium getiteld *Haagse Vrijdenkers* (Spinoza, De Witt, Huygens), een boekpresentatie en filmvoorstelling *Spinoza aan het Spui*, een duo-lezing van Tinneke Beeckman en Ap Dijksterhuis over *Spinoza en Geluk* en de onthulling van een Spinoza miniatuurstandbeeld in Madurodam, gekoppeld aan een schoolproject.

Dit jaar zal ook verdere invulling worden gegeven aan het breed gedragen idee om SPINOZA 2027 te wijden aan de herdenking dat 350 jaar geleden Nederlands grootste en internationaal vermaarde filosoof in Den Haag overleed, na daar zeven jaar te hebben gewoond en gewerkt en zijn levenswerk *Ethica* te hebben voltooid. Tezamen met diverse (sociaal-)culturele, filosofische en educatieve instellingen zal uitgebreid aandacht worden geschonken aan Spinoza's leven en werk, de actualiteitswaarde daarvan en zijn sterke verbinding met de stad. Stadsbreed richten de evenementen zich op bewoners, expats en op bezoekers uit binnen- en buitenland. Het jaarprogramma ondersteunt de identiteit van Den Haag als internationale Stad van Vrede en Recht.

FILOSOOF VAN VREDE EN RECHT